

PROJEKT BADAWCZY *AFRYKA PO POLSKU,
OSOBY POCHODZENIA AFRYKAŃSKIEGO
O POLSCE, POLKI I POLACY O AFRYCE I JEJ
MIESZKAŃCACH* — PODSUMOWANIE
BADAŃ JAKOŚCIOWYCH I ILOŚCIOWYCH

RESEARCH PROJECT *AFRYKA PO POLSKU,
OSOBY POCHODZENIA AFRYKAŃSKIEGO
O POLSCE, POLKI I POLACY O AFRYCE I JEJ
MIESZKAŃCACH* — SUMMARY OF QUALITATIVE
AND QUANTITATIVE RESEARCH

STRESZCZENIE

Badanie zainicjowane przez Fundację „Afryka Inaczej” daje możliwość dowiedzenia się, co myślą, czują i czego doświadczają Afrykanie zamieszkujący w Polsce, oraz poznania nastawienia do nich dorosłych Polaków. Trzecia edycja badania opinii społeczeństwa polskiego na temat Afrykanów przynosi dość optymistyczne wnioski: jesteśmy jako społeczeństwo bardziej otwarci,

akceptujący, niż to było jeszcze kilka lat temu. Wpływ na to mają m.in. coraz częstsze kontakty z osobami pochodzenia afrykańskiego oraz sytuacja międzynarodowa, której efektem jest napływ uchodźców wojennych z Ukrainy.

SŁOWA KLUCZOWE

Afryka, imigracja, nastawienie do odmienności, badania opinii

WSTĘP

Problematyka uchodźców i imigrantów napływających do Polski to jeden z często obecnie podejmowanych tematów, głównie z powodu ukraińskich uchodźców wojennych. Osoby z innych krajów mieszkające czasowo lub na stałe w Polsce to jednak nie tylko tacy uchodźcy. Któż inny bardziej niż Polacy, którzy w czasach nowożytnych w wielkiej liczbie uciekali (z powodu wojen i zmian politycznych) lub emigrowali „za chlebem” do wielu krajów na świecie, powinien zrozumieć los uchodźcy czy imigranta? Pomimo tych doświadczeń naszego narodu niektórym Polakom trudno jest zaakceptować w swoim otoczeniu osoby urodzone w innym kraju, wyglądające inaczej, np. mające ciemniejszy kolor skóry. Łatwiej przychodzi to mieszkańcom dużych miast, zwłaszcza tych, w których znajdują się uczelnie wyższe.

W Polsce wiele osób pochodzenia afrykańskiego czy południowoazjatyckiego (np. Indusów) to studenci lub absolwenci wyższych uczelni, którzy zdecydowali się pozostać w naszym kraju. Tak jest w przypadku Mamadou Diouf, który przyjechał do Polski w 1983 r. i tu pozostał. Z pochodzenia Senegalczyk, a z wyboru Polak, który niejednego naszego rodaka zadziwi znajomością historii Polski. Mamadou jest współtwórcą Fundacji „Afryka Inaczej”, która od lat próbuje nie tylko przybliżyć Afrykę Polakom, ale też stara się pomagać Afrykanom poczuć się w naszym kraju jak w domu.

W niniejszym artykule omówiono trzecią edycję prowadzonego przez Fundację „Afryka Inaczej” badania dotyczącego postaw Polaków wobec osób pochodzenia afrykańskiego, wzbogaconą obecnie o opinie Afrykanów zamieszkałych w Polsce. Poprzednie badania zostały zrealizowane w 2010 i 2015 r. w ramach projektu badawczego z 2022 r. pt. *Afryka po polsku. Osoby pochodzenia afrykańskiego o Polsce. Polki i Polacy o Afryce i jej mieszkańcach*¹ przeprowadzono:

---

¹ Wszelkie cytowania pochodzą z wymienionego raportu dostępnego na stronie www.afryka.org (dostęp: 17.10.2022).

- wywiady wśród przedstawicieli społeczności afrykańskiej w Polsce (50 pogłębionych wywiadów),
- wywiady grupowe z Polakami (6 zogniskowanych wywiadów grupowych i 4 wywiady w parach),
- ilościowe badanie ankietowe na reprezentatywnej próbie Polaków.

WYWIADY INDYWIDUALNE PRZEPROWADZONE WŚRÓD PRZEDSTAWICIELI SPOŁECZNOŚCI AFRYKAŃSKIEJ W POLSCE

W ramach realizowanych badań przeprowadzono 50 wywiadów z osobami pochodzenia afrykańskiego urodzonymi w Afryce lub w Polsce, których co najmniej jeden z rodziców pochodzi z Afryki. Badani byli zróżnicowani pod względem płci, wieku, miejsca urodzenia (Afryka, Polska, inny kraj europejski) i miejsca zamieszkania. Wywiady przeprowadzono w dniach od 21 stycznia do 14 kwietnia 2022 r. Prowadzącymi je byli Margaret Amaka Ohia-Nowak i Mamadou Diouf.

Poniższy tekst, poza wstawkami redakcyjnymi, został zaczerpnięty z pozycji *Afryka po polsku. Raport z badania ilościowego*, która jest dostępna pod linkiem <https://afryka.org/jak-wyglada-afryka-po-polsku/>.

Najważniejsze wyniki:

1. Osoby pochodzenia afrykańskiego w Polsce są grupą niejednorodną. Można ją podzielić na 5 segmentów:
  - zadowoleni – osoby, które zostały tu po studiach, założyły rodziny z Polkami/Polakami, mają dzieci, pracują, mówią po polsku. Są z reguły dobrze zintegrowane, zadowolone z pobytu w Polsce i pozytywnie postrzegają zmiany sytuacji;
  - drugie pokolenie – dzieci z mieszanych małżeństw. Urodzone i wychowane w Polsce. Są mniej zadowolone, częściej doświadczają różnych form dyskryminacji. Mniej optymistyczni niż pokolenie rodziców,
  - ekspaci – specjaliści na kontraktach z międzynarodowych firm,
  - studenci, którzy przyjechali z Afryki studiować,
  - uchodźcy – grupa znajdująca się w najgorszym położeniu.
2. Około dwóch trzecich badanych osób pochodzenia afrykańskiego jest ogólnie zadowolone z życia w Polsce (raczej lub bardzo). Niezadowolona była co szósta osoba.
3. Powodem braku satysfakcji z życia w Polsce było zazwyczaj osobiste i wielokrotne doświadczanie rasizmu i agresji przez część osób badanych oraz wynikające z tego poczucie zagrożenia dla siebie i swoich bliskich.

4. Ogółem fizycznej agresji doświadczyło w Polsce trzy czwarte badanych osób pochodzenia afrykańskiego. Jeszcze powszechniejsza była agresja słowna/przemoc psychiczna na tle rasistowskim. Doświadczyło jej dziewięciu na dziesięciu badanych.
5. Ataki najczęściej zdarzały się w miejscach publicznych (np. w komunikacji, na ulicy), a agresorami były przypadkowe osoby. Powszechna była również dyskryminacja w szkole (doświadczyło jej prawie wszystkie dzieci z mieszanych małżeństw).
6. Jako szczególnie dokuczliwe wskazywano sytuacje definiowane jako soft-rasizm (rasistowskie komentarze, żarty, dotykanie, wytykanie palcem itp.). Wymieniane przykłady dyskryminacji były bardzo częste i dotyczyły prawie wszystkich dziedzin życia. Problemem był postrzegany brak działań państwa mających na celu przeciwdziałanie dyskryminacji.
7. Obawa o bezpieczeństwo i dobrostan dzieci to ważny powód do rozważania emigracji z Polski.
8. Z naszej ankiety jednoznacznie wynika, że słowo „Murzyn” dla większości pytanych jest słowem obraźliwym².

WYNIKI ILOŚCIOWEGO BADANIA ANKIETOWEGO NA REPREZENTATYWNEJ PRÓBIE POLAKÓW

Badanie ilościowe metodą telefonicznych standaryzowanych wywiadów kwestionariuszowych wspomaganym komputerowo (CATI) zrealizował Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS w sierpniu 2022 r. Był to sondaż ogólnopolski na reprezentatywnej próbie 1000 Polaków w wieku powyżej 18 lat.

Wykresy z raportu zmodyfikowano tylko kolorystycznie³.

W ramach prowadzonych badań w pierwszej kolejności zadano respondentom dwa pytania:

Czy w miejscu, w którym Pan(i) mieszka lub pracuje, można spotkać osoby pochodzące z Ukrainy, Azji, Afryki, Bliskiego Wschodu (Arabów)?

Czy osobiście zna Pan(i) (tzn. rozmawia lub kontaktuje się choćby przelotnie) osoby pochodzące z Ukrainy, Azji, Afryki, Bliskiego Wschodu (Arabów)?

Z przeprowadzonych badań wynika, że:

Blisko 40 proc. badanych przyznaje, że w ich najbliższym otoczeniu można spotkać osoby pochodzenia afrykańskiego, a 17 proc. zna Afrykańczyka osobiście. Na tle analizowanych grup zdecydowanie najczęściej badani spotykają

² Część raportu *Afryka po polsku*, oprac. Paweł Duński.

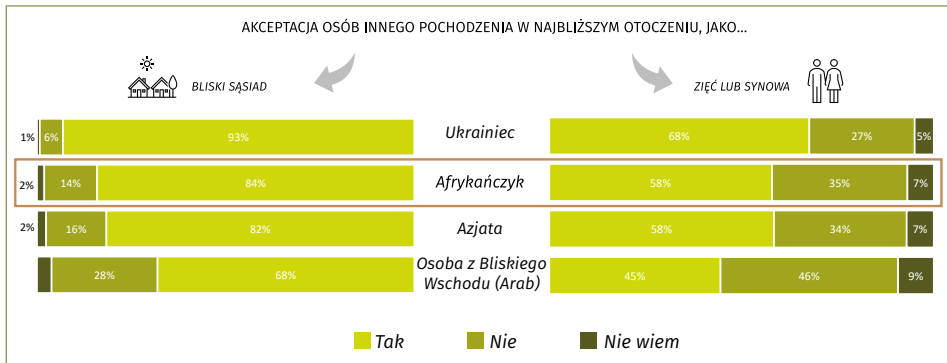
³ Skróty i wybór wykresów Joanna Łatacz.

i kontaktują się z Ukraińcami. Osoby pochodzenia pozaeuropejskiego, w tym również Afrykańczycy, są częściej spotykani w większych miastach. Wyższy odsetek kobiet niż mężczyzn zna osobiście osoby pochodzenia afrykańskiego. Częściej osobiste kontakty deklarują osoby młodsze (przed 40. rokiem życia), a także absolwenci szkół wyższych (co stanowi istotną statystycznie różnicę wobec osób z wykształceniem podstawowym/zawodowym).

Kolejne pytanie, które zadano respondentom, brzmiało:

Czy był(a)by Pan(i) skłonny(-a) zaakceptować to, aby (...) Afrykańczyk (...) był Pana(-i) bliskim sąsiadem/stał się członkiem Pana(-i) rodziny przez małżeństwo z Pana(-i) dzieckiem?

Wykres 1. Akceptacja osób innego pochodzenia w najbliższym otoczeniu

Podsumowanie uzyskanych wyników:

W niniejszym badaniu została wykorzystana skala dystansu społecznego Bogardusa, która mierzy stopień akceptacji społecznej osób innego pochodzenia w różnych rolach – zróżnicowanych co do stopnia bliskości. W tym przypadku skorzystano z pytań dotyczących najbliższego otoczenia – sąsiedztwa oraz rodziny. Wszystkie grupy osób innego pochodzenia są częściej akceptowane w roli bliskiego sąsiada niż współmałżonka własnego dziecka, co jest zgodne z założeniem skali dystansu społecznego. Najmniejszy dystans Polacy odczuwają wobec Ukraińców – 93 proc. badanych nie ma nic przeciwko temu, żeby takie osoby mieszkaly w pobliżu, zaś 68 proc. zaakceptowałoby Ukraińca/Ukraińkę w roli zięcia lub synowej. Niższy poziom akceptacji obserwujemy dla Afrykańczyków oraz Azjatów – przeszło ośmiu na dziesięciu respondentów aprobeje ich w roli sąsiada, zaś niespełna sześciu na dziesięciu zgodziłoby się na ślub własnego dziecka z Afrykańczykiem lub Azjatą. Co trzeci badany sprzeciwiłby się takiemu małżeństwu. Polacy są najbardziej zdystansowani wobec osób z Bliskiego Wschodu – przeszło co czwarty badany nie zaakceptowałby Araba w roli własnego sąsiada (28 proc.), jednocześnie niespełna co drugi nie zaakceptowałby go w roli zięcia lub synowej (46 proc.).

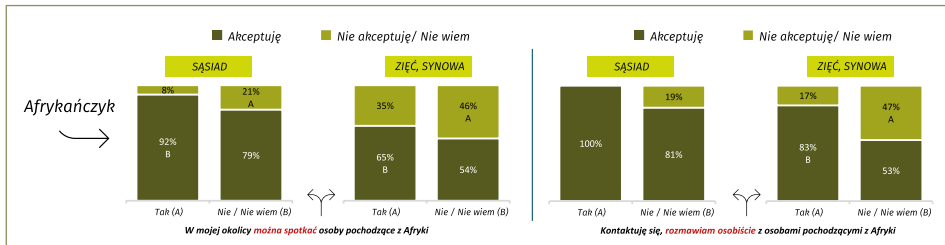
Osoby innego pochodzenia są przez Polaków częściej akceptowane w roli bliskiego sąsiada niż w roli zięcia czy synowej (różnice na poziomie 25–23 pp.). Najmniejszy dystans Polacy odczuwają wobec bliskich kulturowo Ukraińców (93 proc. aprobuje ich jako sąsiada, 68 proc. – jako małżonka dziecka), natomiast największy dystans – wobec osób z Bliskiego Wschodu (68 proc./45 proc.). Pomiedzy plasują się Afrykańczycy i Azjaci. Wyższy poziom akceptacji dla poszczególnych grup notujemy wśród badanych, którzy dostrzegają osoby innego pochodzenia w swoim otoczeniu i wchodzi z nimi w osobiste interakcje (np. rozmowy). Mniejszemu dystansowi społecznemu wobec analizowanych grup sprzyja młodszy wiek, zamieszkiwanie w większych miastach, a także wyższy poziom wykształcenia. Z kolei mniejsza tolerancja charakterystyczna jest dla słabiej wykształconych respondentów, badanych zamieszkujących tereny wiejskie oraz osób starszych.

Analiza danych ze względu na wielkość miejscowości wykazała, że osoby pochodzenia pozaeuropejskiego byłyby częściej zaakceptowane w roli sąsiada przez ankietowanych ze średnich i dużych miast niż z mniejszych miejscowości. Nieco inaczej sytuacja wygląda w przypadku dystansu wobec Ukraińców – są oni na ogół powszechnie akceptowani (na poziomie ok. 90 proc.), nieco częściej natomiast przez mieszkańców miast średnich.

Na ogół bliskie sąsiedztwo z osobami pochodzenia pozaeuropejskiego byłyby częściej akceptowane przez młodszych niż starszych respondentów. Akceptacja wśród najmłodszych wynosi ponad 90 proc. dla osób z Afryki i z Azji, z kolei dla osób z Bliskiego Wschodu notujemy niższą przychylność (73 proc.). Otwartość wobec Afrykańczyków jest częściej deklarowana przez osoby poniżej 50. roku życia, przy czym pięćdziesięciolatekowie są najbardziej zdystansowaną grupą. Ukraińców akceptują młodszy i starszy, lecz nieco rzadziej czterdziestolatekowie. Kobiety są bardziej skłonne zaakceptować osoby spoza Europy w roli bliskiego sąsiada niż mężczyźni. Z kolei mężczyźni, w porównaniu do kobiet, są nieco bardziej otwarci pod tym względem na osoby z Ukrainy. Płeć natomiast nie różnicuje poziomu akceptacji wobec osób innego pochodzenia w roli zięcia/synowej. Dane różnicuje również poziom wykształcenia, w tym sensie, że osoby lepiej wykształcone są bardziej otwarte wobec osób innego pochodzenia – częściej zgodziłyby się na bliskie sąsiedztwo. Warto zauważyć, że absolwenci szkół wyższych w podobnym stopniu akceptują Afrykańczyków, Azjatów oraz Ukraińców, natomiast są bardziej zdystansowani wobec osób z Bliskiego Wschodu. Badani zamieszkujący tereny wiejskie częściej niż mieszkańcy dużych miast nie są skłonni zaakceptować osób pochodzenia pozaeuropejskiego w roli zięcia lub synowej. Natomiast brak uprzedzeń częściej deklarują mieszkańcy metropolii. Wielkość miejscowości zamieszkania nie determinuje poziomu akceptacji wobec ludności ukraińskiej. W starszych grupach wiekowych częściej notujemy brak akceptacji osoby innego pochodzenia jako małżonka własnego dziecka – w szczególności wśród respondentów w wieku 50+. Większy dystans najstarszych dotyczy zarówno osób spoza Europy, jak i bliskich kulturowo Ukraińców.

Absolwenci szkół wyższych istotnie częściej niż słabiej wykształceni respondenci byliby skłonni zaakceptować małżeństwo swoich dzieci z osobami innego pochodzenia. Natomiast najbardziej uprzedzeni pod tym względem są badani z wykształceniem co najwyżej zawodowym.

Wykres 2. Poziom akceptacji zależy od natężenia kontaktów bezpośrednich

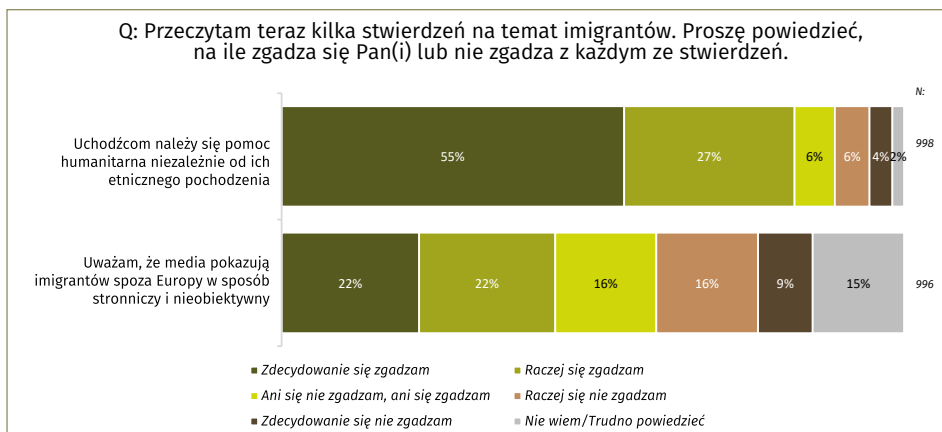

Respondentom zadano również pytanie:

Proszę powiedzieć, na ile zgadza się Pan(i) lub nie zgadza z każdym ze stwierdzeń:

- Uchodźcom należy się pomoc humanitarna niezależnie od ich etnicznego pochodzenia.
- Uważam, że media pokazują imigrantów spoza Europy w sposób stronniczy i nieobiektywny.
- Imigracja do Polski jest korzystna, ponieważ bardzo wielu Polaków wyjeżdża z Polski.
- Rząd w Polsce bardziej troszczy się o imigrantów niż o własnych obywateli.
- W Polsce mieszka obecnie zbyt wielu imigrantów.
- Obawiam się, że jeśli do Polski przyjadą imigranci z Afryki, to będą zabierać Polakom pracę.
- Imigranci nic nie wnoszą, tylko żyją na koszt naszego społeczeństwa.
- Imigranci z państw muzułmańskich stanowią zagrożenie terrorystyczne.
- Obawiam się, że jeśli do Polski przyjadą imigranci z Afryki, to często będą łamali prawo.
- Obawiam się, że imigranci spoza Europy mogą przenosić groźne dla nas choroby i pasożyty.
- W Polsce zdarzają się przejawy rasizmu w stosunku do osób pochodzenia afrykańskiego.
- Polacy są mało tolerancyjni dla osób o innym kolorze skóry.
- Polaków i osoby pochodzenia afrykańskiego dzieli bardzo duże różnice kultury i stylu życia.
- Chcę, aby Polska była państwem jednorodnym kulturowo i etnicznie.
- Kultura osób pochodzenia afrykańskiego znajduje się na niższym etapie rozwoju.
- Polacy i Polki nie powinni wstępować w związki małżeńskie z osobami pochodzenia afrykańskiego.

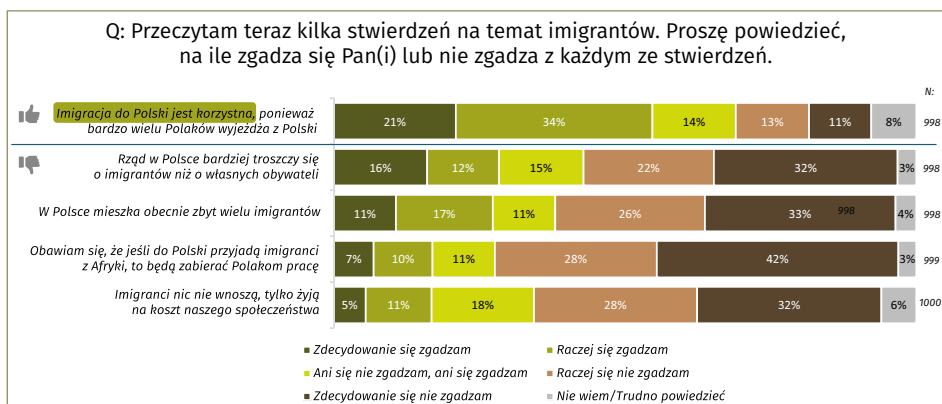
Wykres 3. Opinie ogólne na temat imigrantów/uchodźców

Z analizy wykresu 3 wynika, że:

Większość Polaków jest zdania, że uchodźcom należy się pomoc humanitarna, niezależnie od ich etnicznego pochodzenia – 82 proc. Według 44 proc. respondentów media pokazują imigrantów spoza Europy w sposób nieobiektywny (co czwarty zapytany wyraził opinię przeciwną). Pomoc humanitarną dla uchodźców niezależnie od ich etnicznego pochodzenia popiera większość badanych w każdej z grup demograficznych. Jednak nieco częściej negatywne nastawienie deklarują absolwenci szkół średnich, kobiety oraz mieszkańcy małych miast i wsi. Opinię, że media pokazują imigrantów spoza Europy w sposób stronniczy, częściej podzielają osoby ze średnim lub wyższym wykształceniem, mieszkańcy średnich i dużych miast, a także najmłodsi i czterdziestolatkowie.

Wykres 4. Opinie na temat imigrantów w Polsce

W ramach badań weryfikacji poddano również opinie na temat imigrantów w Polsce. Z analizy badań wynika, że:

Obecność imigrantów w Polsce nie jest na ogół postrzegana w negatywnym świetle. Ponad połowa (55 proc.) badanych dostrzega korzyści z imigracji do Polski ze względu na emigrację Polaków do innych krajów. Chociaż blisko 30 proc. badanych twierdzi, że rząd bardziej troszczy się o imigrantów niż o własnych obywateli oraz że w Polsce mieszka zbyt dużo imigrantów, to każdorazowo ponad połowa respondentów zaprzecza tym opiniom. Aż 70 proc. nie obawia się, że imigranci z Afryki będą zabierać Polakom pracę, zaś 60 proc. nie zgadza się, że imigranci nic nie wnoszą, tylko żyją na koszt naszego społeczeństwa.

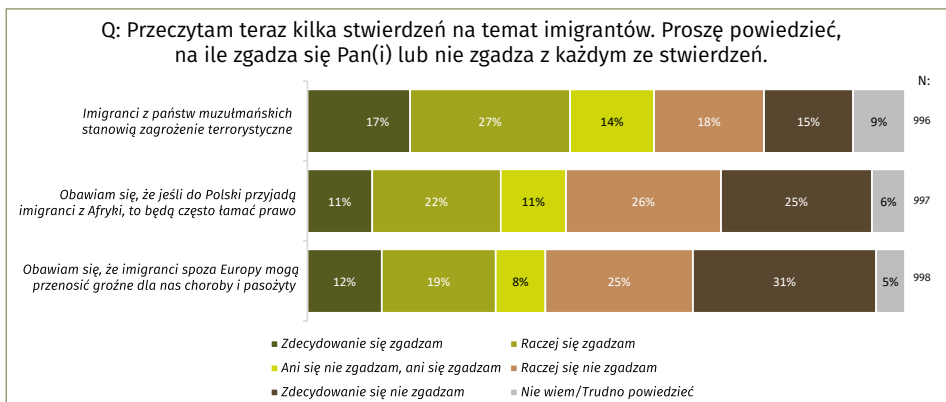
W przypadku opinii, że imigracja do Polski jest korzystna, ponieważ wielu Polaków wyjeżdża z Polski, odnotowano różnice ze względu na płeć i wykształcenie badanych. Częściej taki pogląd podzielają mężczyźni oraz osoby z wykształceniem podstawowym lub zawodowym.

Kobiety, osoby słabiej wykształcone oraz mieszkańcy małych miast częściej zgadzają się z twierdzeniem, że polski rząd bardziej troszczy się o imigrantów niż o własnych obywateli. Taką opinię rzadziej podzielają trzydziestolatkowie. Przekonanie, że w Polsce mieszka obecnie zbyt wielu imigrantów, częściej podzielają osoby słabiej wykształcone, badani, którzy postrzegają swoją sytuację materialną jako średnią lub złą, a także osoby z najmłodszej i najstarszej grupy wiekowej (różnica wobec trzydziestolatków).

Obawa, że imigranci z Afryki mogą zabierać Polakom pracę, częściej występuje wśród osób gorzej sytuowanych, wśród mieszkańców wsi, a także wśród osób z wykształceniem podstawowym lub zawodowym. W mniejszym stopniu takie obawy dotyczą absolwentów studiów wyższych.

Wobec tezy, że imigranci nic nie wnoszą, jedynie żyją na koszt społeczeństwa, obserwujemy stosunkowo duży odsetek odpowiedzi niezdecydowanych, co może świadczyć o braku wiedzy badanych na temat rzeczywistej roli imigrantów.

Wykres 5. Percepcja zagrożeń związanych z imigracją spoza Europy

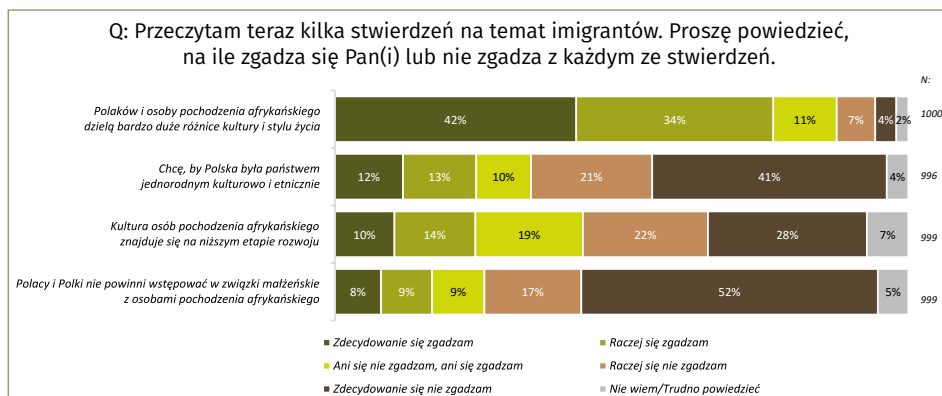

Częstsze potwierdzenia ww. tezy notujemy wśród mieszkańców dużych miast, absolwentów szkół średnich oraz wśród najstarszych badanych.

Uwzględniając nastroje społeczne, w ramach prowadzonych badań analizie poddano również percepcję zagrożeń związanych z imigracją spoza Europy. Na podstawie wyników badań można wnioskować, że:

Zdaniem 44 proc. Polaków imigranci z państw muzułmańskich stanowią zagrożenie terrorystyczne – z kolei 33 proc. zaprzecza takiej tezie. W przypadku innych hipotetycznych zagrożeń wynikających z obecności imigrantów pochodzenia pozaeuropejskiego około połowy respondentów wyraża brak obaw. Około jednej trzeciej Polaków obawia się łamania prawa przez Afrykańczyków oraz przenoszenia chorób przez imigrantów spoza Europy. Odsetek osób, które postrzegają imigrantów z państw muzułmańskich jako zagrożenie terrorystyczne, wzrasta wraz z wiekiem badanych – w największym stopniu taka opinia dotyczy osób 60+. Częściej taką tezę potwierdzają mieszkańcy wsi i małych miast oraz osoby słabiej wykształcone. Mężczyźni częściej niż kobiety obawiają się, że imigranci z Afryki będą łamać prawo, jeśli przyjadą do Polski. Wyższy poziom obaw notujemy także wśród mieszkańców wsi i małych miast oraz wśród osób z wykształceniem średnim. Najmłodszy badani częściej zaprzeczają takim lękom. Obawa, że imigranci spoza Europy mogą przenosić groźne choroby, częściej występuje wśród najstarszych badanych, a także wśród osób słabiej wykształconych (do poziomu szkół średnich). Kobiety i absolwenci studiów wyższych częściej zaprzeczają.

Wykres 6. Opinie dotyczące różnic kulturowych

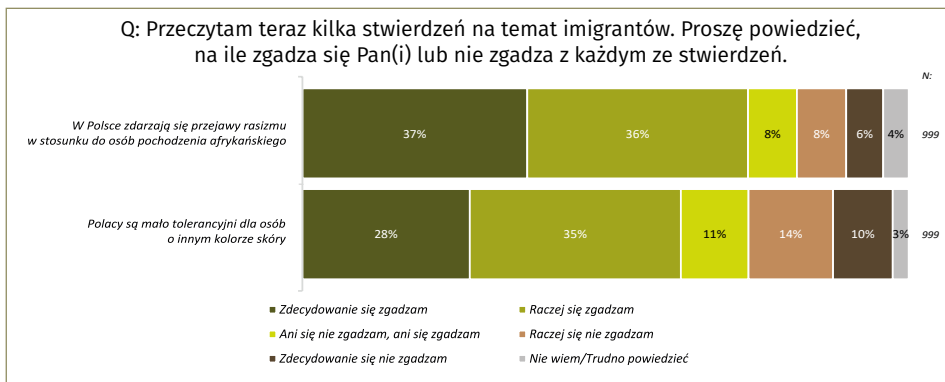

Przybywający do Polski imigranci pochodzą z różnych kultur, dlatego też zapytano badanych o różnice kulturowe.

W Polsce powszechna jest opinia, że Polaków i osoby pochodzenia afrykańskiego dzielą bardzo duże różnice kultury i stylu życia – 76 proc. wskazań. Natomiast zdecydowanie rzadziej badani twierdzą, że kultura Afrykańczyków znajduje się na niższym etapie rozwoju (24 proc.). Większość badanych akceptuje

zróżnicowanie kulturowe i etniczne w Polsce (62 proc.), a także nie sprzeciwia się małżeństwom Polaków z osobami pochodzenia afrykańskiego (69 proc.). W każdej z analizowanych grup demograficznych zdecydowana większość badanych wskazuje, że Polaków i osoby pochodzenia afrykańskiego dzieli duże różnice kultury i stylu życia. Częściej takie opinie występują wśród mieszkańców wsi, osób słabiej wykształconych, badanych w wieku 50+ oraz osób (we własnej percepcji) dobrze sytuowanych. Grupy, w których respondenci częściej potwierdzają, że chcą, aby Polska była państwem jednorodnym kulturowo i etnicznie, to: mężczyźni, osoby słabiej wykształcone (do poziomu szkół średnich), mieszkańcy wsi i małych miast, a także najstarsi (w wieku 60+). Pogląd, że kultura osób pochodzenia afrykańskiego znajduje się na niższym etapie rozwoju, częściej odrzucają kobiety, osoby z wyższym wykształceniem, mieszkańcy małych i średnich miast oraz pięćdziesięciolatek. Dość często występują odpowiedzi niezdecydowane. Negatywne podejście do małżeństw Polaków i Polek z osobami pochodzenia afrykańskiego występuje stosunkowo rzadko we wszystkich badanych grupach. Jednak częściej niechętnie nastawienie deklarują osoby słabiej wykształcone, mieszkańcy wsi i małych miast, a także najstarsi badani (60+).

Wykres 7. Opinie dotyczące postaw rasistowskich w Polsce

Imigranci przybywający do Polski doświadczają różnych sytuacji, w tym również postaw rasistowskich. Z przeprowadzonych badań wynika, że:

Ankietowani Polacy dość często potwierdzają, że dostrzegają w Polsce postawy rasistowskie. Aż trzech na czterech uczestników badania potwierdza, że w kraju zdarzają się przejawy rasizmu wobec osób pochodzenia afrykańskiego. Natomiast dwóch na trzech ankietowanych wskazuje, że Polacy są mało tolerancyjni dla osób o innym kolorze skóry. Analiza zmiennych społeczno-demograficznych wykazała, że częściej przejawy rasizmu dostrzegane są przez osoby młodsze, lepiej wykształcone oraz zamieszkujące średnie i duże miasta.

Zdaniem badanych w Polsce postawy rasistowskie są zauważalne. Aż trzech na czterech respondentów przyznaje, że w kraju zdarzają się przejawy rasizmu wobec

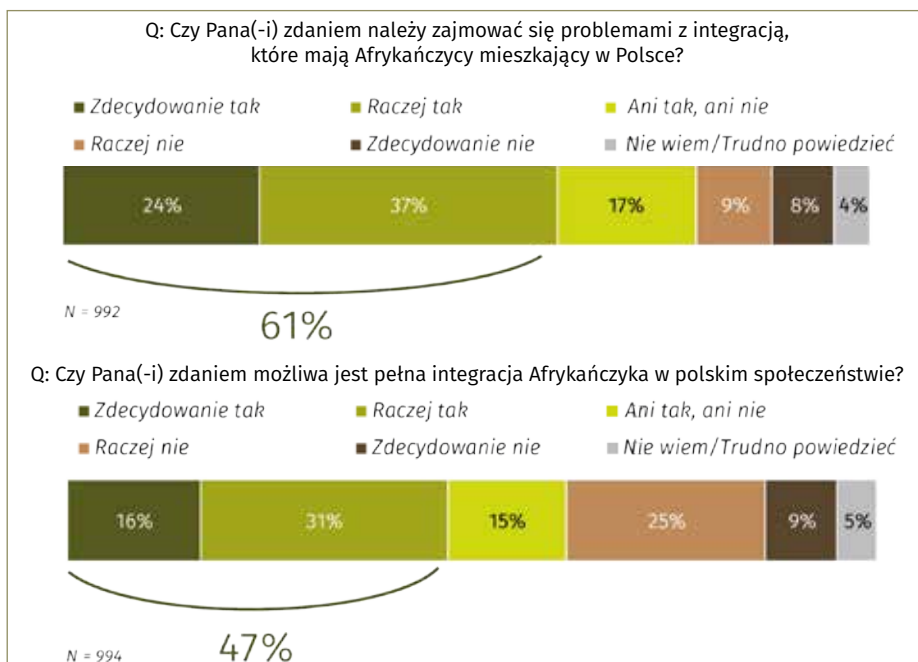
osób pochodzenia afrykańskiego, a jedynie 14 proc. temu zaprzecza. Jednocześnie dwóch na trzech ankietowanych twierdzi, że Polaków charakteryzuje niska tolerancja wobec osób o innym kolorze skóry. Najmłodszy badani (18–29 lat), mieszkańcy dużych miast i absolwenci studiów wyższych częściej zgadzają się, że w Polsce zdarzają się przejawy rasizmu wobec osób pochodzenia afrykańskiego. Wyższy udział zaprzeczeń notujemy wśród najstarszych, osób z małych miast i wsi oraz osób ze średnim wykształceniem. Przekonanie, że Polacy są mało tolerancyjni dla osób o innym kolorze skóry, w większym stopniu podzielają najmłodszy badani oraz pięćdziesięciolatek. Z kolei większy udział zaprzeczeń notujemy wśród najstarszych, czterdziestolatek, osób lepiej sytuowanych oraz mieszkańców małych miast.

W dalszej części realizowanych badań ankietowanym zadano kolejne dwa pytania:

Czy Pana(-i) zdaniem należy zajmować się problemami z integracją, które mają Afrykańscy mieszkańcy w Polsce?

Czy Pana(-i) zdaniem, możliwa jest pełna integracja Afrykańczyka w polskim społeczeństwie?

Wykres 8. Integracja imigrantów afrykańskich w Polsce

Z przeprowadzonych badań wynika, że:

W opinii 61 proc. badanych należy się zajmować problemami z integracją, które mają Afrykańscy mieszkańcy w Polsce, przeciwnego zdania jest jedynie 17 proc. respondentów.

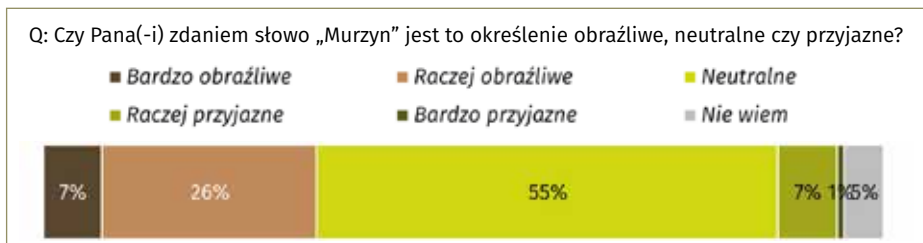
Niemal połowa badanych uważa, że pełna integracja Afrykańczyka w polskim społeczeństwie jest możliwa, ale około jedna trzecia wskazuje, że ich zdaniem nie jest to możliwe. Osoby młodsze (18–49 lat) istotnie częściej niż osoby starsze (powyżej 60. roku życia) uważają, że należy zajmować się problemami z integracją, jakie mają Afrykańczycy mieszkający w Polsce. Ponadto tego zdania istotnie częściej są osoby z wyższym wykształceniem oraz mieszkańcy dużych miast (powyżej 250 tys. mieszkańców). Mężczyźni oraz osoby z niższym wykształceniem istotnie częściej nie mają zdania na ten temat. Osoby starsze (w wieku powyżej 40 lat), częściej uważają, że pełna integracja Afrykańczyka w polskim społeczeństwie nie jest możliwa. Taką opinię częściej podzielają także osoby z niższym wykształceniem (do poziomu szkół średnich), a także osoby, które lepiej oceniają swoją sytuację materialną. Absolwenci studiów wyższych częściej widzą szansę na sukces integracji.

Respondentów zapytano również:

Czy Pana(-i) zdaniem słowo „Murzyn” jest to określenie obraźliwe, neutralne czy przyjazne?

Wyniki badań przedstawiono na wykresie 9.

Wykres 9. Opinie na temat słowa „Murzyn”

Z przeprowadzonych badań wynika, że:

Blisko jedna trzecia respondentów uważa, że słowo „Murzyn” jest (raczej) obraźliwe, natomiast 55 proc. badanych uznaje, że jest to słowo neutralne. Warto dodać, że jedynie 8 proc. oceniło to słowo jako przyjazne. Kobiety oraz osoby w wieku 18–29 oraz 40–49 lat istotnie częściej uznają to słowo za obraźliwe.

Kontynuując poruszoną problematykę, zapytano również respondentów o to:

Czy słyszał(a) Pan(i) o kontrowersjach związanych z wierszem Juliana Tuwima *Murzynek Bambo* (Chodzi o oskarżenia o powielanie stereotypów i kształtowanie nieprzychylnych postaw wobec dzieci o ciemnym kolorze skóry)?

Czy zgadza się Pan(i) z opinią, że wiersz *Murzynek Bambo* powinien być wycofany z listy lektur dla dzieci?

Z badań wynika, że:

Ponad 60 proc. badanych słyszało o kontrowersjach związanych z wierszem Juliana Tuwima *Murzynek Bambo*. Zdecydowana większość, 8 na 10 respondentów

nie zgadza się z opinią, że ten wiersz powinien zostać wycofany z listy lektur dla dzieci. Poparcie dla wycofania lektury wyraziło 11 proc. badanych.

O kontrowersjach związanych z wierszem *Murzynek Bambo* Juliana Tuwima istotnie częściej słyszały osoby posiadające wyższe wykształcenie, a także osoby znajdujące się w przedziałach wiekowych 18–29 lat oraz 40–59 lat, oraz osoby lepiej postrzegające swoją sytuację materialną.

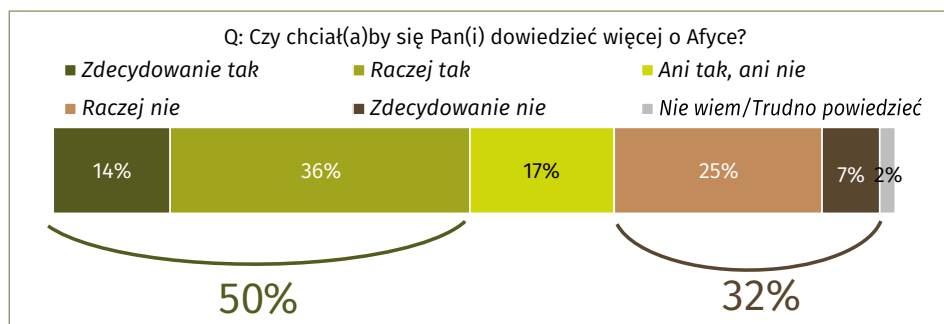
Osoby młodsze (w grupie wiekowej 18–29 lat) istotnie częściej niż starsi (powyżej 40. roku życia) opowiadają się za wycofaniem wiersza *Murzynek Bambo* z listy lektur.

Wycofanie wiersza częściej popierają kobiety niż mężczyźni, a niezgodę w tej sprawie częściej wyrażają osoby z wykształceniem średnim oraz osoby lepiej sytuowane.

Respondentów zapytano również o to:

Czy chciał(a)by się Pan(i) dowiedzieć więcej o Afryce?

Wykres 10. Zainteresowanie Afryką

Wyniki zaprezentowane na wykresie 10 wskazują, że:

Połowa badanych wyraziła chęć, aby dowiedzieć się więcej o Afryce, w tym 14 proc. wyraża zdecydowane zainteresowanie Afryką. Brak woli bliższego poznania kontynentu dotyczy niespełna jednej trzeciej ankietowanych. Kobiety częściej niż mężczyźni chcą rozszerzyć swoją wiedzę o Afryce. Ponadto taką chęć częściej wyrażają osoby ze średnim lub wyższym wykształceniem, mieszkańcy dużych miast, badani w wieku 18–39 lat oraz 50–59 lat, oraz osoby lepiej postrzegające swoją sytuację materialną.

Kontynuując problematykę pogłębiania wiedzy na temat Afryki, zapytano również badanych:

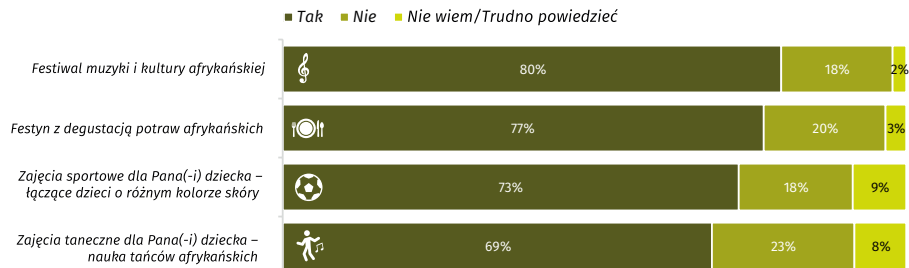
Czy był(a)by Pan(i) zainteresowany(-a) wzięciem udziału w następujących darmowych wydarzeniach mających na celu prezentację kultury osób pochodzenia afrykańskiego w Polsce (wykres 11)?

Z badań wynika, że:

Osoby badane byłyby najbardziej zainteresowane wzięciem udziału w festiwalu muzyki i kultury afrykańskiej – 8 na 10 respondentów wyraziło swoje zainteresowanie. Na drugim miejscu uplasował się festyn z degustacją potraw

Wykres 11. Zainteresowanie udziałem w wydarzeniach związanych z kulturą Afryki

Q: Czy był(a)by Pan(i) zainteresowany(-a) wzięciem udziału w następujących darmowych wydarzeniach mających na celu prezentację kultury osób pochodzenia afrykańskiego w Polsce?

afrykańskich – 77 proc. Natomiast nieco mniejszym zainteresowaniem cieszą się zajęcia dla dzieci, chociaż wciąż notujemy wysokie odsetki – 73–69 proc. badanych przychylnie postrzeżę taką ofertę.

Kobiety, osoby w wieku poniżej 60 lat, a także osoby z wyższym wykształceniem częściej (niż pozostali badani) deklarują zainteresowanie wzięciem udziału w festiwalu muzyki afrykańskiej.

Osoby słabiej wykształcone oraz badani w wieku powyżej 60 lat rzadziej wyrażają zainteresowanie wzięciem udziału w festynie z degustacją potraw afrykańskich. Najwyższe odsetki zainteresowania notujemy wśród absolwentów studiów wyższych i wśród osób w wieku 18–49 lat.

Mężczyźni istotnie częściej niż kobiety wyrażają brak zainteresowania zajęciami sportowymi tęzącymi dzieci o różnym kolorze skóry. Ponadto brak zainteresowania częściej deklarują osoby z wykształceniem podstawowym/zawodowym, a także badani znajdujący się w złej sytuacji materialnej.

Brak zainteresowania zajęciami tanecznymi – nauką tańców afrykańskich dla dzieci częściej wyrażali mężczyźni, osoby powyżej 60. roku życia oraz osoby z wykształceniem podstawowym lub zawodowym. Najwyższy udział zainteresowanych notujemy wśród czterdziestolatków oraz wśród absolwentów studiów wyższych.

WYNIKI BADANIA JAKOŚCIOWEGO – WYWIADÓW GRUPOWYCH

Badanie jakościowe w postaci wywiadów grupowych na zlecenie Fundacji „Afryka Inaczej” zrealizował Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IB RiS w dniach 1–20 czerwca 2022 r. Było to 6 zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI on-line) z mieszkańcami Białegostoku, Wrocławia i Warszawy oraz 4 wywiady w parach (Diada on-line) z osobami deklarującymi niechęć wobec cudzoziemców. Próby do wywiadów FGI i Diada różniły się wiekiem respondentów i ich nastawieniem do osób pochodzenia afrykańskiego.

Z założenia badani rekrutowani do FGI mieli stanowić reprezentację mieszkańców dużych miast, którzy są zróżnicowani wiekiem, poziomem wykształcenia i dochodu oraz stadium życia, w którym obecnie się znajdują. Do wywiadów typu Diada rekrutowani byli młodzi ludzie reprezentujący postawę ksenofobiczną, którzy deklarują niechęć do cudzoziemców, w tym do osób pochodzenia afrykańskiego i chętnie ją wyrażają.

Z przeprowadzonych badań wynika, że:

Początek wojny Rosji z Ukrainą to czas narodowego zrywu Polaków na rzecz uchodźców z Ukrainy, doświadczenie wielkiej empatii społeczeństwa polskiego, pomimo niesprzyjającej historii w relacjach polsko-ukraińskich, co podkreślają badani. Zmasowana, spontaniczna pomoc uchodźcom pokazała Polakom z jednej strony siłę jedności narodu (...). Z drugiej zaś, podniosła poziom świadomości znaczenia otwartości na inne narody potrzebujące pomocy i wsparcia. (...) Wygenerowała nowy trend w postawach części Polaków – większą niż do tej pory, przynajmniej deklaratywną, otwartość i pozytywną postawę wobec innych narodów potrzebujących pomocy, poszukujących bezpiecznego miejsca do życia. Postawa ta dotyczy zapewne głównie środowisk wielkomiejskich (...).

Postawy zamknięte, w szczególności ksenofobiczne, są nieakceptowane społecznie, są uznawane za przejaw niskiej świadomości społecznej, a wręcz zacofania. Jeżeli są wyrażane przez badanych, to na ogół od razu usprawiedliwiane poprzez przywołane jednostkowe doświadczenia i zasłyszane opinie mające podstawę w doświadczeniach innych osób. Warto zwrócić uwagę (...) na różnice w percepcji i nastawieniu do osób pochodzenia afrykańskiego wynikające z wieku badanych Polaków. Siła oddziaływania stereotypów, uprzedzeń jest wyraźnie słabsza wśród młodszych. (...) W percepcji Afryki wyobrażenia badanych zdecydowanie dominują nad ich znajomością kontynentu. Wiedza o Afryce jest na ogół fragmentaryczna i powierzchowna.

Afryka to dla większości badanych, szczególnie tych powyżej 30. roku życia, kontynent skrajności. Z jednej strony to bogate kraje z dobrym zapleczem gospodarczym, dostępem do surowców naturalnych (np. diamenty, złoto), wysokorozwinięte miasta i ludzie, którzy „żyją tak jak my”. To kraje położone na północy i południu Afryki. Z drugiej zaś strony obraz Afryki tworzą kraje biedne, w środkowej części kontynentu.

Wizerunek Afrykanina w oczach Polaków jest zróżnicowany. (...) Główne postrzeżenie różnice dotyczą poziomu ucywilizowania Afrykanów. Mieszkańcy krajów bogatych, których „poziom życia upodabnia do nas”, którzy „umieją czytać i pisać, mają dostęp do Internetu”. Mieszkańcy krajów biednych to Afrykanie „dzicy”, żyjący jak „ludzie pierwotni”, „biegający w spódnicach z liści bananowca”, „polujący na pokarm”, aby wyżywić rodzinę; walczący z innymi plemionami, zabijający stonie „dla kłów”. W wypowiedziach większości badanych, niezależnie od siły oddziaływania stereotypów na wizerunek Afrykanów, dominuje poczucie odrębności, postrzeganie Afrykanów jako „zupełnie innych od nas”.

Temat imigrantów, przyjmowania ich przez Polskę wywołuje obecnie wiele emocji i jest związany przede wszystkim z uchodźcami z Ukrainy. Wychodząc poza

ten wąski i, na tym etapie, tymczasowy dla Polski kontekst, można stwierdzić, że dominuje uczucie rozdarcia pomiędzy deklaratywną potrzebą pomagania tym, którzy uciekają przed wojną lub biedą, a potrzebą zapewnienia kontroli bezpieczeństwa dla Polaków mieszkających w kraju.

W wypowiedziach pojawia się również wątek polskości i Polski jako kraju, który może być zagrożony w sytuacji napływu zbyt dużej liczby imigrantów. (...)

Dominuje przekonanie, że osoby pochodzenia afrykańskiego nie doświadczają przemocy ze strony Polaków. W zasadzie nikt z badanych nie był świadkiem ani nie zna konkretnego przypadku, który mógłby być zakwalifikowany jako akt przemocy wobec omawianej grupy mieszkańców Polski. Jeżeli w ogóle badani słyszeli o zachowaniach agresywnych wobec osób pochodzących z Afryki, np. pobicie, oplucie, wyzywanie, to uważali je za przypadki jednostkowe, których sprawcami są z pewnością „kibole”, przedstawiciele „prawicowych bojówek” czy „dresiarze”. Osoby wyrażające negatywne nastawienie wobec osób pochodzenia afrykańskiego raczej niechętnie nazywają się rasistami, wiedząc, że określenie to ma negatywne zabarwienie wizerunkowe.

Obecność osób pochodzenia afrykańskiego w przestrzeni osobistej jest akceptowana przez badanych, ale tylko do pewnego stopnia.

Praca w tej samej firmie, studiowanie na tej samej uczelni, nauka afrykańskich i polskich dzieci w jednej szkole czy nawet klasie wydaje się badanym sytuacją komfortową dla nich. Według deklaracji badanych osoba pochodzenia afrykańskiego w gronie znajomych na Facebooku lub w roli bliskiego sąsiada jest również traktowana jak każdy inny.

Problem zaczyna się, gdy w grę wchodzi kompetencje i autorytet w danej dziedzinie lub bliskie więzi rodzinne. Osoba pochodzenia afrykańskiego w roli lekarza budziłaby wśród części badanych wątpliwości, a wręcz niechęć do skorzystania z jej konsultacji. Co jednak interesujące, odnotowano pojedyncze wypowiedzi świadczące o znajomości lekarzy pochodzenia afrykańskiego i w 100% były to pozytywne doświadczenia. Ten wynik wskazuje, że własne bezpośrednie doświadczenie potrafi przełamać stereotypy i uprzedzenia.

Dyskusja o możliwości integracji osób pochodzenia afrykańskiego z Polakami ujawniła przekonanie części badanych o tym, że są rejony Polski, których mieszkańcy nie widzieli nigdy Afrykanina „na żywo”. Ich zdaniem ten stan rzeczy należy zmienić, aby „oswoić” ich z osobami pochodzenia afrykańskiego żyjącymi w Polsce.

ZAKOŃCZENIE

Większa otwartość dużej części Polaków, którą zaobserwowali badacze i pomysłodawcy omówionego projektu, ma swoje korzenie w wielu wydarzeniach oraz sytuacjach, których społeczeństwo polskie doświadczało i doświadcza. Mówiąc o imigrantach czy uchodźcach, niektórzy niechętnie do nich nastawieni przywołują kwestię integracji i różnic kulturowych, które dzielą przybyszów z Afryki i nas. Z doświadczeń Fundacji „Afryka Inaczej” oraz wielu innych organizacji

Tablica pamiątkowa, pasaż „Wiecha”,
Warszawa, fot. Joanna Łatacz,
1 sierpnia 2022 r.

pozarządowych wynika jednak, że w przypadku Afrykanów ta integracja jest i bywała głęboka. Przykładem może być August Agboola Browne „Ali” – powstaniec warszawski urodzony na terenie obecnej Nigerii, który nie tylko stanął do powstania w 1944 r. ramię w ramię z Polakami, ale podczas całej okupacji był żołnierzem Związku Walki Zbrojnej⁴. Jego poświęcenie i przywiązanie do Warszawy upamiętnia tablica pamiątkowa w samym jej centrum, na pasażu „Wiecha”.

Artykuł powstał na podstawie badań opinii publicznej i przedstawicieli społeczności afrykańskiej w Polsce zrealizowanych przez Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRIS oraz przedstawicieli Fundacji „Afryka Inaczej”, dzięki uprzejmości Pani Anny Dyjas-Pokorskiej oraz Panów Mamadou Dioufa i Pawła Średzińskiego.

SUMMARY

We owe the research commissioned by the Africa Foundation the opportunity to find out what Africans living in Poland think, feel and experience, and learn about the attitude of adult Poles towards them. The third edition of the Polish society opinion poll on Africans brings quite optimistic conclusions: we are more open and accepting. This is due to, among others, more and more frequent contacts with people of African descent and the international situation, which results in the influx of war refugees from Ukraine.

KEYWORDS

Africa, immigration, attitude to difference, opinion polls

BIBLIOGRAFIA

<https://afryka.org/jak-wyglada-afryka-po-polsku/>.

<https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/august-o-brown,55402.html>.

⁴ <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/august-o-brown,55402.html> (dostęp: 21.11.2022).